

סיכום שיעור 03 - תנ"ך (בראשית פרק ל"ז)

סיכום שיעור

- **הפרקים שנלמדו:** בראשית פרק ל"ז (סיפור יוסף ואחיו) עם התייחסות לפרקים קודמים (סיפור יעקב ולבן, חזרת יעקב לכנען)
- השיעור פתח בסקירת רקע: יעקב חוזר מחרן לכנען אחרי כ-20 שנה עם ארבע נשותיו (לאה, רחל, בלהה, זלפה), 12 בניו ורכושו. רחל מתה בלידת בנימין ונקברה בדרך (לא במערת המכפלה)
- יעקב אוהב את יוסף מכל בניו כי הוא בן רחל האהובה ("כי בן זקונים הוא לו"), ועושה לו **קטונת פסים** -- בגד מלכות שלובשות בנות המלך
- יוסף מתואר כ"נער" עם בני בלהה ובני זלפה -- חז"ל מפרשים "נער" כ"עושה מעשה נערות" (תכונות נשיות), אך הפירוש הפשוט: הצעיר בחבורה
- יוסף מביא את **דיבת** אחיו רעה אל אביהם -- הוא מלשין עליהם. ההבדל: "להוציא דיבה" = להפיץ שקרים; "להביא דיבה" = לספר אמת (להלשין)
- האחים שונאים את יוסף בגלל: העדפת האב, קטונת הפסים, ההלשנה, והחלומות. בני לאה במיוחד לא סובלים אותו
- **החלום הראשון:** אלומות בשדה -- אלומת יוסף קמה ואלומות האחים משתחוות לה. האחים כועסים: "המלוך תמלוך עלינו?"
- **החלום השני:** השמש, הירח ו-11 כוכבים משתחוים ליוסף. חלום זה חמור יותר כי גם ההורים משתחוים לו, ויוסף אינו מיוצג כגוף שמימי -- הוא מחוץ לתיאור, כאילו הכל כפוף אליו
- יעקב גוער ביוסף על החלום השני, אך "שמר את הדבר" -- זכר את החלום ואולי האמין שיתקיים בעתיד
- יעקב שולח את יוסף לבדוק את שלום אחיו בשכם (חוסר זהירות מצד יעקב). יוסף פוגש איש שמכוון אותו לדותן
- כשהאחים רואים את יוסף מרחוק, הם מחליטים להרוג אותו ("הנה בעל החלומות הלזה בא"). **ראובן** הבכור מציל אותו ומציע להשליך לבור בלי להרוג, בכוונה להחזירו לאביו בסתר
- האחים מפשיטים את קטונת הפסים, זורקים את יוסף לבור ריק ויושבים לאכול לחם (ביטוי לשנאה תהומית). **יהודה** מציע למכור את יוסף לשיירת ישמעאלים -- "מה בצע כי נהרוג את אחינו?"
- **בעיית הסתירה:** הטקסט מזכיר גם ישמעאלים וגם מדיינים כקוני יוסף. שני פתרונות: (1) **חקר המקרא** -- מספר גרסאות של הסיפור שהעורך המקראי שילב ביניהן; (2) **הפירוש המסורתי** -- יוסף עבר מיד ליד (נמכר לישמעאלים שמכרו למדיינים או להפרך)
- ראובן חוזר לבור ומגלה שיוסף איננו, קורע את בגדיו באבל. האחים טובלים את קטונת הפסים בדם שער עיזים ומביאים ליעקב -- **מידה כנגד מידה:** יעקב רימה את יצחק בעזרת שער עיזים, ועכשיו בניו מרמים אותו באותו אופן
- יעקב מתאבל ומסרב להתנחם: "כי ארד אל בני אבל שאולה" (שאול = עולם המתים). יוסף מגיע למצרים ונמכר לפוטיפר שר הטבחים

רשימת מילים

- **מילה:** צאן

◀ **תרגום:** כבשים/עדר

◀ **פרק ופסוק:** בראשית ל"ז, ב'

◀ **הקשר:** יוסף רועה את הצאן עם אחיו

◀ **מילה:** נער

◀ **תרגום:** צעיר בחבורה; לפי חז"ל -- עושה מעשה נערות

◀ **פרק ופסוק:** בראשית ל"ז, ב'

◀ **הקשר:** "והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה" -- יוסף צעיר עובד עם בני השפחות

◀ **מילה:** דיבה (להביא דיבה)

◀ **תרגום:** להלשין, לספר אמת רעה על מישהו (לעומת "להוציא דיבה" = להפיץ שקרים)

◀ **פרק ופסוק:** בראשית ל"ז, ב'

◀ **הקשר:** "ויבא יוסף את דיבתם רעה אל אביהם" -- יוסף מלשין על אחיו לאביו

◀ **מילה:** קטונת פסים

◀ **תרגום:** בגד מלכות מיוחד, מפוספס

◀ **פרק ופסוק:** בראשית ל"ז, ג'

◀ **הקשר:** יעקב עושה ליוסף בגד מיוחד שמסמל העדפה, בגד שלובשות בנות המלך

◀ **מילה:** בן זקונים

◀ **תרגום:** הבן האהוב/המועדף (לאו דווקא הצעיר ביותר -- בנימין צעיר ממנו)

◀ **פרק ופסוק:** בראשית ל"ז, ג'

◀ **הקשר:** "כי בן זקונים הוא לו" -- הסיבה שיעקב אוהב את יוסף

◀ **מילה:** אלומים / אלומה

◀ **תרגום:** צרורות שיבולים (חיטה קצורה אגודה יחד)

◀ **פרק ופסוק:** בראשית ל"ז, ז'

◀ **הקשר:** החלום הראשון של יוסף -- "הנה אנחנו מאלמים אלומים בתוך השדה"

◀ **מילה:** תסובינה... ותשתחווינה

◀ **תרגום:** סבבו והשתחוּו (כרעו)

◀ **פרק ופסוק:** בראשית ל"ז, ז'

◀ **הקשר:** אלומות האחים משתחוות לאלומות יוסף בחלום

◀ **מילה:** המלוך תמלוך עלינו

◀ **תרגום:** האם באמת תמלוך עלינו? (שאלה רטורית בכעס)

◀ **פרק ופסוק:** בראשית ל"ז, ח'

◀ **הקשר:** תגובת האחים הכועסים לחלום הראשון

◀ **מילה:** ויגער בו

◀ **תרגום:** גער בו, נזף בו, כעס עליו

◀ **פרק ופסוק:** בראשית ל"ז, י'

◀ **הקשר:** תגובת יעקב לחלום השני של יוסף

◀ **מילה:** ויקנאו בו אחיו

◀ **תרגום:** אחיו היו מקנאים בו

◀ **פרק ופסוק:** בראשית ל"ז, י"א

◀ **הקשר:** תגובת האחים לחלומות יוסף

◀ **מילה:** שמר את הדבר

◀ **תרגום:** זכר, שמר בליבו (כלומר האמין שאולי יתקיים)

◀ **פרק ופסוק:** בראשית ל"ז, י"א

◀ **הקשר:** יעקב גער ביוסף אך בסתר שמר את החלום בזיכרונו

◀ **מילה:** אורחת ישמעאלים

◀ **תרגום:** שיירת סוחרים ישמעאלים

◀ **פרק ופסוק:** בראשית ל"ז, כ"ה

◀ **הקשר:** שיירה שעוברת בדרך למצרים כשהאחים יושבים לאכול

◀ **מילה:** נכאות וצרי ולוט

◀ **תרגום:** תרופות ובשמים (סחורה של הסוחרים)

◀ **פרק ופסוק:** בראשית ל"ז, כ"ה

◀ **הקשר:** הסחורה שנשאו הישמעאלים על גמליהם לכיוון מצרים

◀ **מילה:** מה בצע

◀ **תרגום:** מה הרווח / מה התועלת

◀ **פרק ופסוק:** בראשית ל"ז, כ"ו

◀ **הקשר:** יהודה שואל "מה בצע כי נהרוג את אחינו?" -- מציע למכור במקום להרוג

◀ **מילה:** ויקרע את בגדיו

◀ **תרגום:** קרע את בגדיו כאות אבל

◀ **פרק ופסוק:** בראשית ל"ז, ל"ד

◀ **הקשר:** ראובן חוזר לבור, מגלה שיוסף איננו, וקורע בגדיו

◀ **מילה:** שער עיזים

◀ **תרגום:** תיש / שער צעיר

◀ **פרק ופסוק:** בראשית ל"ז, ל"א

◀ **הקשר:** האחים שוחטים שער עיזים וטובלים את קטונת יוסף בדמו כדי לרמות את יעקב

◀ **מילה:** שאול / שאולה

◀ **תרגום:** עולם המתים

◀ **פרק ופסוק:** בראשית ל"ז, ל"ה

◀ **הקשר:** יעקב אומר "כי ארד אל בני אבל שאולה" -- רוצה למות מרוב צער

◀ **מילה:** תולדות

◀ **תרגום:** צאצאים, סיפור הדורות

◀ **פרק ופסוק:** בראשית ל"ז, ב'

◀ **הקשר:** "אלה תולדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה" -- תולדות יעקב מתמקדות דווקא ביוסף

◀ **מילה:** אתנחתא

◀ **תרגום:** סימן טעם שמחלק את הפסוק לשני חלקים

◀ **פרק ופסוק:** כללי

◀ **הקשר:** המורה הסבירה שצריך לדעת לזהות אתנחתא בפסוק כדי לדעת מהו "החלק הראשון" כשנשאלים עליו בבגרות

• **מילה:** חולם חסר

• **תרגום:** תנועת "או" שנכתבת בלי וו (רק הנקודה למעלה)

• **פרק ופסוק:** כללי

• **הקשר:** המורה הסבירה שצריך לדעת לקרוא ניקוד, למשל לזהות חולם חסר -- כמו "לֶשׁ לֹם" בלי וו

נקודות חשובות למבחן

מושגים ומיומנויות קריאה

⚠ **חובה לדעת לקרוא תנ"ך:** לזהות תחילת וסוף פסוק (נקודתיים = סיום פסוק), לזהות אתנחתא (חלוקת הפסוק), לדעת לקרוא ניקוד בסיסי (כמו חולם חסר)

⚠ חשוב להבין את המילה "את" לפי ההקשר -- יכולה להיות מילת יחס שונות (עם, על, וכו')

פסוקים ונושאים מרכזיים לדעת

⚠ **פסוקים ב'-ד':** הרקע להעדפת יוסף -- בן רחל, בן זקונים, קטונת פסים, מלשין

⚠ **פסוקים ה'-ח':** החלום הראשון (אלומות) -- לדעת להסביר את המטאפורה ואת תגובת האחים

⚠ **פסוקים ט'-י"א:** החלום השני (שמש, ירח, כוכבים) -- לדעת להסביר למה הוא חמור יותר מהראשון (שתי הוכחות: גם ההורים משתחוים; יוסף אינו מיוצג בחלום -- הוא מחוץ לתיאור)

⚠ **סתירת הישמעאליים/מדיינים:** לדעת לזהות את הקושי בטקסט ולהכיר שני פתרונות -- חקר המקרא (גרסאות שונות שהעורך שילב) לעומת הפירוש המסורתי (יוסף נמכר מיד ליד)

מידה כנגד מידה

⚠ יעקב רימה את יצחק בעזרת עור שער עיזים כדי לקבל את הברכה

⚠ בניו של יעקב משתמשים בדם שער עיזים כדי לרמות את יעקב לגבי מות יוסף

⚠ **זה דפוס חוזר בספר בראשית** -- יעקב שילם מחיר כבד על הרמאות שלו

פרשנים שנלמדו

⚠ **חז"ל:** פירשו "נער" כ"עושה מעשה נערות" -- יוסף עם תכונות נשיות (מאפאף בעיניו ותופף בעקביו)

⚠ **רד"ק (רבי דוד קמחי):** טוען שיעקב סבור שחלום יוסף **אינו אמיתי** -- כי רחל כבר מתה ולא יכולה להשתחוות, ולכן כל החלום בטל

⚠ **ראב"ע (רבי אברהם אבן עזרא):** טוען ש"אימך" בדברי יעקב מתייחס לבלהה שפחת רחל שגידלה את יוסף -- ולכן החלום יכול להיות אמיתי

טיפים לשאלות בגרות

⚠ **"פרטו את דבריכם ובססו על הכתוב"** = לתאר במילים שלכם + לצטט פסוקים רלוונטיים עם שלוש נקודות (...)
כשמדלגים על חלקים

⚠ כשמצטטים מכמה פסוקים, לא צריך להעתיק הכל -- רק מה שמתאים לטיעון

⚠ **"עולה בקנה אחד"** = מתאים, תואם (ביטוי שחשוב להכיר)

⚠ **שאלת ספר החלומות האכדי:** לדעת שלפי ספר החלומות האכדי, חלום על מזוזות = אריכות ימים (החלום הפוך מהמציאות). תגובות האחים ויעקב לא עולות בקנה אחד עם גישה זו -- כי הם מאמינים שהחלום אמיתי ויתקיים

⚠ **שאלות על פרשנים:** לקרוא בדקדוק מה כל פרשן אומר ולענות לפי הפרשן, גם אם הפשט בפרק אומר אחרת

⚠ **"אנסין" (unseen):** בבגרות יינתן פרק שלא למדתם עם שאלות תוכן -- המטרה לבדוק שאתם יודעים לקרוא תנ"ך. לכן חשוב להתרגל לקרוא פסוקים, להבין ניקוד ותחביר מקראי

⚠ **שאל** = עולם המתים (מילה שחובה לדעת לפי המורה)